

כמים תימים

בנשיאותו של הרב חיים אידלס שליט"א

בהוצאת ע"ר "איש צדיק היה" 580546158

ג' שבט
תשפ"ה

גליון מספר 333

פרשת בא

דרך חיים

לדברי הבן הרשע. כשם שהבן הרשע מכריז 'מה העבודה הזאת לכם', כן הבן החכם מתבטא 'אשר צוה ה' אלקינו אתכם'. אמנם אין האב משיב בנזיפה לבן החכם על כך שלא כלל עצמו בכלל המצווים. עוד יש להבין מהי משמעות התשובה שנותנת התורה לשאלתו - "בעבור זה עשה ה' לי".

בעל 'בית הלוי' מיישב שיש כאן חילופי דברים בין האב ובנו ביסוד הבנת טעמי המצוות. הבן הרשע מייצג כאן טענה אפיקורסית מפורסמת. טוענים הם כי הגיעו בהשכלתם להבין לטעמי המצוות ושורשיהן, ומיד מתעוררות בליבם השאלות והתמיהות האם וכיצד לקיים את מצוות ה' יתברך בכל תקופה ותקופה. שלא כפי שאנו נוטים לחשוב על הבן הרשע, מדובר בבן חכם ומלומד בעניין יציאת מצרים ובידני פסח. הבן הרשע יודע כי מטרת קרבן הפסח הוא לבטל את עבודת האלילים המצריית אל הטלה - אלילים של מצרים. עוד יודע הבן שאין לשבור את עצמות הקרבן על מנת שאחר אכילתו ישליכוהו בני ישראל מחוץ לבתיהם באופן שיהיה ניכר לכל ששחטו ואכלו את אותו השה. הטעם של קרבן הפסח מתבאר באופן הגיוני ושלם לבן הרשע, וכפי שמבואר עוד בדברי המדרש ביחס לקרבן זה: "בשעה שאמר הקדוש ברוך הוא למשה לשחוט הפסח, אמר לו משה: רבון העולם הדבר הזה היאך אני יכול לעשות, אי אתה יודע שהצאן אלהיהן של מצרים הן, שנאמר "הן נזבח את תועבת מצרים לעיניהם ולא יסקלונו" (שמות ח)? אמר לו הקדוש

המשך בעמוד הבא

"תני ר' חיייה: כנגד ארבעה בנים דיברה תורה - בן חכם, בן רשע, בן טיפש, בן שאינו יודע לשאול... בן רשע מהו אומר? "מה העבודה הזאת לכם" (שמות יב כו), מה הטורח הזה שאתם מטריחין עלינו בכל שנה ושנה? מכיון שהוציא את עצמו מן הכלל, אף אתה אמור לו "בעבור זה עשה ה' לי" (שם יג ח), לי עשה לאותו האיש לא עשה, אילו היה אותו האיש במצרים לא היה ראוי להגאל משם לעולם" (ירושלמי פסחים י ד). כדברי הירושלמי בתשובה לשאלת הרשע אנו מוצאים בהגדה של פסח כתשובה גם לבן שאינו יודע לשאול, ויש להבין מדוע.

המגיד מדובנה המשיל משל על שריפה שפרצה באחד הבתים, והכבאים שהגיעו לכבות את השריפה עסקו לשפוך את המים על הבתים שסביבות הבית הבוהק ולא עליו עצמו. משתמהו האנשים למעשיהם השיבו הכבאים כי אין טעם לשפוך מים על גבי הבית הבוהק, שכן אותו כבר לא ניתן להציל כלל ועיקר. לכן שופכים אנו בתים על שאר הבתים לבל יידלקו. כך ביחס לבנים, כאשר אחד מן הבנים מעלה דברי כפירה ולעג על מסורת ישראל לפני שממהרים ליישר את דרכו יש לפנות תחילה אל שאר בני הבית הגדולים והקטנים ולהזות עליהם ממימי התורה, לחזקם כנגד דברי הבלע של הבן הרשע. לכן פונים אל הבן שאינו יודע לשאול ומזכירים את הפסוק המיוחס אל הבן הרשע, על מנת לחזק בלב אותו הבן כי אל לא לקבל את דברי הרשע, שאילו היה שם לא היה נגאל.

ידועה השאלה על כך שהבן החכם מתבטא בדומה

כמים תיים

בנשיאותו של הרב חיים אידלס שליט"א

בהוצאת ע"ר "איש צדיק היה" 580546158

דרך חיים

ושאר האבות נהגו את אכילת המצות בימי הפסח שנים רבות קודם יציאת מצרים. זהו דיוק הלשון בהגדה של פסח: "מצה זו שאנו אוכלים על שום מה" - טעמה נסתר וכמוס, ובעל ההגדה מגלה לנו רק מעט מזעיר מטעמה "על שום שלא הספיק בצקם של אבותינו להחמיץ עד שנגלה עליהם מלך מלכי המלכים, הקדוש ברוך הוא". זו כוונת תשובת האב "בעבור זה עשה ה' לי בצאתי ממצרים", לא בעקבות יציאת מצרים נוהגים אנו בפסח מצה ומרור, אלא בעבור אכילת פסח מצה ומרור עשה ה' לנו את יציאת מצרים, להיפך לחלוטין ממחשבת הבן הרשע בטעמי המצוות.

מכאן כלל לכל טעמי המצוות, לא בגלל הטעם אנו מקיימים את המצוות. אלא כיוון שניתנה לנו התורה ומצוותיה לשם קיומן כעת אנו רשאים לבוא ולהוסיף טעם כלשהו. לכן מצות הפסח נקראת חוקה - "ושמרת את החקה הזאת למועדה מימים ימימה" (שמות יג י), ולא כטעם המובן ומוסבר בשכל אנושי. לכן לא בטלה סיבת קיום המצוה אף עם ביטול סיבת נתינתה.

שבת שלום!

ברוך הוא: חייך, אין ישראל יוצאין מכאן עד שישחטו את אלהי מצרים לעיניהם שאודיע להם שאין אלהיהם כלום" (שמות רבה טז ג). מבין הבן הרשע כי המצרים הכבידו על ישראל והביאום לעבוד לאלהיהם מתוך אונס, על כן נקם הקב"ה במצרים לעיניהם וביטל את אותה עבודה זרה כיסוד ליציאת מצרים.

כיוון שקרבן פסח כה מובן עבודה זו מתיישבת על ליבו של הבן. אך מכח זה מבין הוא מדוע לקיים את מצות קרבן הפסח ביציאת מצרים ובשנים הסמוכות לה. אך 'מה העבודה הזאת לכם' - אין העבודה הזו מתאימה לדורות הללו. בשנים בהם כולם עבדו אלילים היה טעם להיאבק באופן הזה, אך כיום פג טעם מצוה זו. הרשע מראה סימני טהרה, כאילו חפץ הוא במצוות התורה רק בדרך שלמה ומתקנת יותר המתאימה לעת הזו.

לכן מחזק האב מיד את לב השומעים, כפי שהתורה עצמה אומרת "ואמרתם זבח פסח הוא לה" (שמות יב כז). לא כתוב 'ואמרתם אליו', אלא רק "ואמרתם", כי אין מטרת האמירה לומר לו ולשכנעו כי אם לומר לנו בעצמנו, על מנת לחזק בליבנו את יראת השמיים ובהירות האמונה. אפילו שבתורה לא נאמרה תשובה לשאלת הרשע, בהגדה ובמדרש אנו מוצאים תשובה חדה. האב משיב "בעבור זה עשה ה' לי", ואילו היה שם לא היה נגאל. משיב האב כי אל לו לבן לסבור שקיום מצות הפסח תלוי רק בטעם הנגלה שבתורה, אותו הטעם של ביטול עבודה זרה. ממש כשם שטעם אכילת מצה לא תלוי רק במה שלא הספיק הבצק להחמיץ, שאם כן כיצד זה אברהם אבינו

כמים חיים

בנשיאותו של הרב חיים אידלס שליט"א

בהוצאת ע"ר "איש צדיק היה" 580546158

בדרכו של ר' אריה

ר' אליעזר בן שלמה, איש פרדס חנה, שמע מפי הרב חיים חיים יעקב לויין סיפור נפלא על אביו ר' אריה:

ר' אריה היה מתפלל בבית הכנסת 'זהרי חמה' בו היו מתפללים תפילת ותיקין. בימים הנוראים היה ר' אריה עובר שם לפני התיבה, והיה שמח מאד על זכות זו שנפלה בחלקו.

שנה אחת, לקראת שנת תרפ"ד, באו אליו הגבאים והודיעו לו כי משפחתו של תורם בית הכנסת ר' שמואל לוי יבואו מארה"ב, והם רוצים שמי מטעמם יעבור לפני התיבה בימים הנוראים. לר' אריה לא הייתה ברירה אחרת, אולם הייתה לו מכך עגמת נפש גדולה. בצר לו נכנס אל בעל ה'לשם שבו ואחלמה' עימו היה נועד ללימוד משותף לילה בלילה ותינה בפניו את צערו. השיב לו בעל הלשם: "כאשר באה נשמה לעולם האמת ודנים אותה על מעשיה, פעמים שרואים שלעומת התיקונים יש קלקולים. אך כאשר רואים שהיו לנשמה סבל בעולם הזה, היזק ממון ועגמת נפש, הדבר מסייע לה. ועומד כאן הרב לויין ואינו מוכן לסבול אף קצת עגמת נפש בעולם הזה..."

חזר ר' אריה לביתו רגוע, והשלים עם העובדה שלא יעבור לפני התיבה. כשהגיע לביתו המתונו לו שני בחורים שעלו באותה שנה מהעיר סלבודקה לעיר חברון, וסיפרו לו שכמניין בחורים כבר נמצאים בישיבה בחברון, והם מבקשים ממנו להתפלל איתם בימים הנוראים ולעבור לפני התיבה, כי בהיותם רווקים אינם יכולים עדיין לעבור לפני התיבה בימים הנוראים. ר' אריה נעתר לבקשתם בשמחה, וכך במשך שנים נוספות שימש כבעל תפילה קבוע בימים הנוראים בהיכלה של ישיבת 'חברון'. ובכך זכה להטביע את נוסח התפילה שלו כנוסח הישיבתי הנודע של הימים הנוראים בהיכל התורה.

(דרך אבות עמ' קד-קה)

כמים חיים

בנשיאותו של הרב חיים אידלס שליט"א

בהוצאת ע"ר "איש צדיק היה" 580546158

הלכה ומנהג

נחרוג מעט מעסקנו בדיני מלאכות שבת ונעיר מעט על מצוות סעודת 'מלוה-מלכה'. מרן השו"ע הקדיש לסעודה זו סימן מיוחד בפני עצמו - באורח חיים סימן ש. לשון מרן היא: "לעולם יסדר אדם שולחנו במוצאי שבת, כדי ללוות את השבת". אם כי הפוסקים הכריעו (הובאו דבריהם במשנה ברורה) שאין הסעודה חובה כל כך אלא למצווה מן המובחר, כלשון בעל שו"ע הרב, אולם רבות ונכבדות דובר על סעודה זו.

השל"ה הקדוש (מסכת שבת) כתב שכשם שמריחים את הבשמים במוצ"ש להשיב את הנפש, כך אוכלים סעודת מלווה מלכה בכדי לסעוד את הנפש. וכמו שאמרו חז"ל (שבת קיט): שהיא מביאה רפואה לאדם. עוד הוסיף בעל הרי"ף גאות שסעודה זו היא סגולה גדולה לפרנסה.

כן כתב הכף החיים (שם) בשם יפה ללב שהביא מהאורחות יושר שמי שמתאמץ לאכול את הסעודה אפילו כשאינו תאב ניצול מלאכול ולשתות סמים המרים לרפואה. ובמנחת שבת (סימן צו) בשם אור שבעת הימים מרן הבעש"ט כתב שאכילת סעודה זו מצילה מהרהורי כפירה והרהורי מינות ומסכנת רציחה ע"י לסטים ושונאים. ובספר דברי יצחק (אות לב) מביא בשם מרן הנעם אלימלך שאשה מעוברת שאוכלת או שותה דבר כל שהוא, ותאמר שזה לשם מצוות מלוה מלכה זו סגולה בדוקה ללידה קלה, וכן כתב הכה"ח. ובספר תולדות קול אריה (מכתב קלז) כתב שזו גם סגולה לזרע של קיימא. ובפרי עץ חיים (שער השבת פי"ז) הובא שבזכות מצוה זו ניצולים מחיבוט הקבר.

עוד כתב מרן הבית יוסף (שם) משבלי הלקט שיש עצם באדם ששמה 'נסכו' (גי' קו"ם - סידור יעב"ץ), שעצם זה נהנית רק מהאכילה של מוצ"ש, ועצם זה היא עמידה בכל ולעולם אינה מתכלה, וממנה יימתח האדם לעת התחיה. והמט"מ (סי' תקיג) כתב שזו העצם הקרויה 'לוז' (וכן הוא בתוס' ב"ק טז:). ובזה"ק (מדרש הנעלם - תולדות) קורא לעצם זה "בתולה רמאה". ובספר חסד לאלפים (מעייני ד נהר יב) כתב שמקומה של עצם זו בקצה הגולגולת, בתחילת השדרה - גזע המוח, ממש מול מקום תפילין.

מכח סעודה זו מתברכות כל סעודות השבוע (שער הכוונות, הובאו דבריו בכה"ח). והרי רבי אבהו היה שוחט עגל שלם לכבוד סעודה זו ואכל ממנו מעט בלבד (שם). והרמב"ם (פ"ט) כולל סעודה זו בכלל סעודות השבת, ולכן למעשה מזכירים בברכת המזון אחר מלוה מלכה 'מגדול' ולא 'מגדיל' אף שיצאה כבר השבת. וכן פסח הכה"ח שמי שלא אוכל סעודה זו כמי שלא אכל סעודה שלישית (בשם הזה"ק).

מכל הדברים הללו נשכיל ונבין כמה סעודה זו חשובה ונעלית ויש מאוד להתאמץ לקיים אותה בהידור רב כפי יכולתו.

כמים חיים

בנשיאותו של הרב חיים אידלס שליט"א

בהוצאת ע"ר "איש צדיק היה" 580546158

שׁו"ת

עם הרב חיים אידלס

שאלה |

תשובה |

מהו גובה הנחת מזוזה?

בשליש העליון של הפתח, וכך נפסק בש"ע (סי' רפט). כשמקור הדין הוא במסכת מנחות (לג.), שם יש בעניין זה מחלוקת אמוראים, וכן חלקו להלכה הרמב"ם והרא"ש. ומרן השו"ע פסק שכדאי לחוש לדעת הרמב"ם ולקבוע את המזוזה ממש בשליש העליון.

אגב התוספות בסוגיה (מנחות שם) מופיע שכמו שלמדו על מקום הנחת המזוזה מתפילין, כן לומדים גם לגלילת הספר תורה שצריך שהאבנט יהיה בשליש העליון. ולמדו זאת מהשוואה של "וקשרתם" - "וכתבתם".

שאלה |

תשובה |

האם הניילון שעל קלף המזוזה חייב גניזה?

כן, כי הוא בטל למזוזה ונחשב לתשמיש קדושה. וכך פסקו מרנן רבי שלמה זלמן אויארבעך ודו"ז הרב אלישיב זצ"ל. ומו"ח הרב לוין שליט"א אמר לי שמרן הראשל"צ רבי מרדכי אליהו זצ"ל פסק לו במפורש שאין בניילון משום קדושה, ולכן פטור מגניזה. אולם לעניות דעתי למעשה הניילון טפל ומחויב בגניזה.

שאלה |

תשובה |

שכרתי דירה לתקופה ממושכת, ובדירה היו מזוזות שנתגלו כפסולות, ושמתי במקומן מזוזות חדשות. האם עתה מותר לי לקחת את המזוזות שלי איתי לביתי החדש?

לא, שאסור להשאיר דירה שהנחת בה מזוזות כשרות ללא מזוזות, ואף שהדירה אינה שלך. אלא יש לקזז עם המשכיר את מחיר המזוזות או להניח במקומן מזוזות אחרות כשרות אף שלא יהיו מהודרות. ובוודאי שאינך יכול להניח את המזוזות הפסולות שהורדת בחזרה. אלא שאמר מרן רבי שלמה זלמן אויארבעך זצ"ל כי אין חיוב לבדוק את מזוזות המשכיר מתחילה קודם שמוריד אותן. על כן יכולת להוריד את המזוזות של המשכיר ולא לבדוק ולקבוע במקומן את המזוזות שלך, ובצאתך להחזיר את המזוזות של המשכיר בחזרה.

שאלה |

תשובה |

לאחר שיפוץ ביתנו ופתיחת קיר שהפריד בין החדר לסלון נשארה לשם נוי הקורה באמצע תקרת הסלון ללא המשקופים שהיו משני צדדיה, האם יש לקבוע מזוזה תחת הקורה?

פסק השו"ע במפורש (סי' רפו) שפתח שעשוי לנוי פטור ממזוזה. וכיוון שאין כל צורך עתה בפתח באמצע הסלון, וודאי שקורה זו משמשת לנוי ופטורים לחלוטין מלשים תחתיה מזוזה.

כמים חיים

בנשיאותו של הרב חיים אידלס שליט"א

בהוצאת ע"ר "איש צדיק היה" 580546158

שׁו"ת

עם הרב חיים אידלס

האם חדר ארונות חייב במזוזה?

שאלה |

זו מחלוקת גדולה. החמודי דניאל (הובאו דבריו בפ"ת) פוסק שחייב במזוזה כיוון שהוא צמוד לחדר. כמוכן כל זה בשיש בו שני מטרים על שני מטרים, אף שלא בריבוע. והכרעת המנח"י (ח"ג) ועוד פוסקים לפטור. לכן אם חדר הארונות נמצא בתוך חדר השינה יש להימנע מלהניח מזוזה כלפי תוך החדר ולהכריע שחדר ארונות פטור ממזוזה.

תשובה |

יש לנו חדר עם פתח אחד, ובהמשך פתחנו לאותו החדר פתח נוסף. אנו משתמשים כמעט ורק בפתח החדש ולא בפתח הראשון. האם יש צורך במזוזה בפתח הראשון?

שאלה |

אין להוריד את המזוזה מהפתח הראשון, מכיוון שיש בו שימוש מועט ובעבר עיקר השימוש היה בו, כך פסק מרן בשו"ע (סי' רפו יז). ויש בזה אריכות גדולה בדברי הראשונים. ורבי משה פיינשטיין האריך מאוד בעניין זה בתשובה (אגרו"מ יו"ד ח"א סי' קעז).

תשובה |

על כל פנים לגבי גוף השאלה, ההלכה היא שאין להוריד את המזוזה מהפתח הראשון. ונוסיף שאם מלכתחילה הפתח הראשון לא היה מיועד אלא לשימוש עראי וכעת אין בו שימוש כלל - פתח זה פטור כעת ממזוזה. וגם מי שרוצה לסגור פתח קיים על ידי נעילת דלת - אין זה מועיל לפטור את הפתח ממזוזה, כמבואר בשו"ע, אלא אם סוגר את הפתח על ידי מעשה ממש. ובעל ערוה"ש כתב שמעשה הוא כאשר עוקר את המשקוף. ובדעת קדושים כתב שצריך לסתום את הפתח בטיט. אולם מרן הרב וואזנר פסק שאפילו הנחת ארון כבד מחשיבה את הפתח כסתום לחלוטין. ונוסיף את דברי רבי משה פיינשטיין (אגרו"מ שם) שכל זה אמור בחדר שיש לו פתח אחד, אולם כשיש כמה פתחים לחדר די בנעילה גמורה של פתח על מנת להתיר את הסרת המזוזה ממנו, מכיוון שיש פתח אחר אזי כל הכניסות והיציאות יתבצעו ממנו.